

СЕКЦІЯ 5

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 323.358.439.6

Морозюк Н.С.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Одеського державного аграрного університету*

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ТА ЇЇ СУТНІСТЬ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Статтю присвячено визначенню сутності продовольчої безпеки регіону в системі економічної безпеки держави. Обґрунтовано складові продовольчої безпеки регіонів у системі держави. Висвітлено чинники, які сприятимуть формуванню необхідних і достатніх рамок умов як для розвитку бізнесу, так і для економічного зростання у державі в цілому.

Ключові слова: стан продовольчої безпеки, регіон, екологічно-економічна система, моніторинг, інфраструктура, економічне зростання.

Морозюк Н.С. ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕГИОНА И ЕЁ СУЩНОСТЬ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Статья посвящена определению сущности продовольственной безопасности региона в системе экономической безопасности государства. Обосновываются составляющие продовольственной безопасности регионов в системе государства. Определяются факторы, способствующие формированию необходимых и достаточных условий как для развития бизнеса, так и для экономического роста страны в целом.

Ключевые слова: состояние продовольственной безопасности, регион, экологически-экономическая система, мониторинг, инфраструктура, экономический рост.

Moroziuk N.S. FOOD SECURITY OF THE REGION AND ITS ESSENCE IN SYSTEM OF ECONOMIC SAFETY OF THE STATE.

Article is devoted to defining essence of food security in the region in the country's economic security. The components of food security in the regions of the state are substantiated. The factors contributing to the formation of necessary and sufficient conditions for business development and economic growth in the country as a whole.

Keywords: status of food security, region, ecologically-economic system, monitoring, infrastructure, the economic growth.

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки не має кон'юнктурного характеру. Вона буде існувати доти, поки є держава, визначальним фактором сили і авторитету якої є підтримка відповідного рівня продовольчої безпеки. Підтвердженням цього є правове забезпечення та постійна увага до проблем продовольчої безпеки у країнах ЄС, США, Японії та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці провели ґрунтовні дослідження продовольчої безпеки держави, тоді як продовольчій безпеці регіону наразі приділено значно менше уваги. Зокрема, фрагментарно та уривчасто представлені результати вирішення сукупності завдань щодо моніторингу продовольчої безпеки регіону, виявлення загроз доступності продовольства в регіоні, організації інформаційно-аналітичного забезпечення продовольчої безпеки регіону й оцінювання його продовольчої безпеки.

На актуальність проблеми продовольчої безпеки, як пріоритету агропродовольчої політики, вказують численні теоретичні дослідження і узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема праці А.А. Балабанова, А.С. Белкіна, П.П. Борщевського, П.Т. Бурдукова, О.І. Гойчук, А.В. Гордєєва, Т.І. Егорової-Гудкової, Ю.Б. Іванова, Е.В. Корнілова, В.М. Олійника, А.Б. Осканова, Р.З. Саєтгалієва, І.Н. Топіхи, І.Г. Ушачева, Д.В. Шахова та інших вчених-економістів, а також деякий власний нагромаджений досвід з досліджуваного питання.

Напрями продовольчої політики держави необхідно визначити стратегічно, що повинно забез-

печувати ефективний розвиток агропромислового комплексу, як основи продовольчого забезпечення населення відповідно до раціональних норм харчування на основі підвищення фізичної і економічної доступності продуктів харчування різних соціальних груп населення, вимагати розроблення відповідних теоретико-методологічних основ продовольчої безпеки, формування її концепції, кількісних та якісних параметрів продовольчої безпеки, організаційно-економічних і соціальних механізмів забезпечення.

Необхідність комплексного системного обґрунтування основних теоретико-методологічних підходів до формування стійкої системи продовольчої безпеки в умовах формування ринкового господарства зумовлюють саме ці складові, а також інституційні зміни в економіці України.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є визначення сутності продовольчої безпеки регіону в системі економічної безпеки держави, яка потребує вивчення теоретичного підґрунтя. Сьогодні практично не існує усталеного визначення категорії «продовольча безпека», методології, яка б дозволяла використовувати об'ємні дослідження стану територій для визначення факторних полів, що формують продовольчу безпеку, врахувати вплив розвитку економіки АПК на всі галузі економіки країни та збалансованість роботи підсистем АПК. Ця ситуація вимагає розроблення інформаційних та методичних основ, фрагментів програмного забезпечення досліджень цього напрямку, спонукає на використання різноманітних методів економічного аналізування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними показниками забезпечення міжнародної продовольчої безпеки вважається розмір перехідних запасів зерна у світі й середній рівень виробництва зерна на душу населення. Вважається стійким продовольче становище у світі, і є гарантії на випадок надзвичайних обставин (стихійні лиха, неврожаї, війни і т.п.), якщо рівень перехідних запасів зерна дорівнює 17% від усього споживання за рік (що відповідає 60 дням світового споживання зерна). Падіння запасів нижче від цього рівня свідчить про критичний стан світової продовольчої безпеки, тому що при цьому починається різке зростання міжнародних цін на зерно, й воно стає недоступним для багатьох слаборозвинених країн.

Інший показник стану продовольчої безпеки – це виробництво зерна на середньому на душу в динаміці, що характеризує тенденції розвитку світового продовольчого стану [4, с. 211–214].

Яка ж дійсна мета продовольчої безпеки і який її кількісний вимір? У Декларації прав людини ООН (1948 р.) у ст. 25 право на їжу погоджується з підтримкою здоров'я, тобто продовольча безпека повинна гарантувати підтримку здоров'я.

Проблема гарантування продовольчої безпеки є надактуальною і постійно контролюється керівництвом країни. Так, щорічно, у грудні, згідно з планом, затвердженим Президентом України Рада Національної безпеки та оборони (РНБО) розглядає ці питання та питання розвитку агропромислового комплексу країни.

У більшості країн існує система правового забезпечення національної продовольчої безпеки. Так, у Німеччині в 1955 р. прийнято закон «Про сільське господарство Німеччини», у якому визначено, що держава зобов'язана розглядати проблему постачання населення продовольством як стратегічну, формувати продовольчі фонди, використати весь комплекс заходів щодо економічного стимулювання та підтримки і не ставити продовольче постачання в залежності від третіх країн.

Державна політика розвитку АПК та забезпечення продовольчої безпеки має розпочинатись на регіональному рівні. Підґрунтям цього є ресурсний потенціал регіону та функції місцевого самоврядування.

Метою продовольчої безпеки людини, співтовариства, країни й світу має бути забезпечення такого доступного всім продовольчого постачання, при якому досягається максимально можлива в сучасних умовах середня тривалість життя населення Землі.

Покажемо схему причинно-наслідкових зв'язків між забезпеченням продовольством і здоров'ям населення у таблиці 1.

Таблиця 1

Причинно-наслідкові зв'язки між забезпеченням продовольством і здоров'ям населення

Захворювання, пов'язані з харчуванням, передчасна смерть і непрацездатність	Симптоми й ознаки здоров'я
Недостатній, незбалансований раціон харчування	Прямі причини
Недостача виробництва їжі, неповноцінність їжі, відсутність коштів для придбання	Більш глибокі причини
Нестача ресурсів для виробництва їжі, невідповідний потребам розподіл їжі, екстенсивне сільське господарство, неефективне використання ресурсів та їх розподіл	Головні істотні причини

Методологічний підхід до здійснення ринкових перетворень в економіці країни вимагає теоретичного

переосмислення концепції функціонування регіональних соціально-економічних систем передусім з точки зору їх локальної відносної самостійності, а також вдосконалення механізму ефективного державного регулювання регіонального розвитку. Практичне здійснення ринкових перетворень має ґрунтуватися на розумному поєднанні ринкових і адміністративних методів управління національним господарством, сукупність яких забезпечувала б його нормальне функціонування і розвиток на всіх рівнях: від країни в цілому і до окремих її регіонів (районів).

Оскільки саме регіон складає найважливішу і у багатьох відношеннях визначальну частку спільної соціально-економічної системи країни, то завдання вдосконалення системи управління продовольчою безпекою особливо актуальні для регіонального рівня. Водночас будь-який регіон в масштабах країни є відносно відособленою і самостійною підсистемою, що має свою внутрішню структуру, економіку, власні цілі і інтереси у сфері господарського розвитку. Тому при формуванні стосунків продовольчої безпеки як складової ринкових стосунків необхідно враховувати економічні інтереси як країни в цілому, так і окремих її регіонів.

Перенесення центру тяжіння забезпечення продовольчої безпеки на регіональний рівень і посилення ролі регіонів в реалізації економічної політики держави в частці забезпечення продовольчої безпеки держави абсолютно виправдане, оскільки, саме з регіонального рівня починається формування соціально-економічної ситуації, інтеграційних процесів, конкурентних переваг регіону в масштабах країни [1, с. 23–42].

Важливим елементом державного регулювання розвитку регіонального ПК, який сприятиме встановленню раціональних відтворювальних пропорцій міжгалузевого характеру, формуванню перспективних шляхів інтенсифікації виробництва та підвищенню ефективності функціонування ПК, а також максимальному задоволенню соціальних потреб, є стратегічне планування.

В основі економічних відносин на рівні регіону є розподіл всієї продукції на три групи:

- продукція, необхідна для забезпечення повсякденних потреб населення і стійкої роботи підприємств;
- продукція, яка залежно від певних умов може випускатися тільки в одному або декількох регіонах країни;
- продукція, випуск якої значно перевищує місцеві потреби, і яка може реалізовуватися як в інші регіони країни, так і експортуватися.

Дослідимо, як можна трактувати поняття «регіон».

Представник новосибірської економічної школи Р.І. Шніпер значення поняття «регіон» розкриває таким чином: «регіон – самостійна економічна система» і виділяє чотири основні ознаки, що обґрунтують такий підхід:

1. Регіон володіє прямими і зворотними зв'язками з єдиною економічною системою держави.
2. На рівні регіону здійснюються повні цикли відтворення трудових ресурсів, основних і оборотних фондів, грошового зворотного зв'язку з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання продукції.
3. На рівні регіону відбувається взаємодія органів управління підприємств і об'єднань з органами місцевого управління на користь забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку регіону.

4. До компетенції регіону належить раціональне використання трудових ресурсів і природного комплексу відповідно до регіональної спеціалізації і участі регіону в територіальному розподілі праці [7, с. 17].

Е. Куклінські розглядає регіони як складові частини просторової економічної системи, де панують сили конкуренції. «Регіони, які завдяки своїй вищій конкурентоспроможності можуть привабити значну частку вітчизняного і зарубіжного ринку. Таким чином, регіони можна в принципі розглядати як острови інновацій і духу підприємництва в широкому контексті просторової мережі» [3, с. 51].

На нашу думку, поняття «регіон» необхідно розглядати значно ширше, а саме як економічну категорію, яка описується такими характеристиками:

- регіон – невід’ємна частка економічної системи країни, яка пов’язана з нею складними і взаємозалежними стосунками, а також володіє власними трудовими, природними, економічними, фінансовими і іншими ресурсами;

- регіон – складна сукупність взаємин його економічних суб’єктів, що формує баланс ринкового попиту і пропозиції, а також сприяє максимізації соціально-економічного ефекту;

- регіон – самостійна екологічно-економічна система, в рамках якої реалізуються стосунки між людьми, що населяють її, з приводу території мешкання як найважливішого об’єкту, що забезпечує нормальні умови існування людини.

Узагальнюючи викладені вище підходи до визначення аналізованого поняття, можна стверджувати, що під регіоном прийнято розуміти цілісну економічну систему зі своїми структурою, функціями, зв’язками із зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення. Ця система характеризується: високою розмірністю; великою кількістю взаємозв’язаних підсистем різних типів з локальними цілями; багаторівневою організацією управління; ієрархічністю структури; значним запізнюванням координуючих дій при високій динамічності елементів; неповною визначеністю станів її окремих елементів.

До першочергових проблем вдосконалення регіонального розвитку можна віднести такі:

- підвищення ефективності управління людським та іншими ресурсними потенціалами регіону;
- забезпечення економічного взаємозв’язку, збалансованості і реалізації місцевих, регіональних і загальнодержавних соціально-економічних інтересів;
- формування інфраструктури регіональних ринків;
- обґрунтування інвестиційної політики регіонального розвитку;

- забезпечення на регіональному рівні рівних умов функціонування підприємств всіх форм власності;

- вирішення екологічних проблем.

Недооцінка регіонального чинника в розвитку може призвести до виникнення регіональних диспропорцій, здатних вплинути на загальноекономічну, соціальну і політичну ситуацію в державі.

Оскільки продовольча безпека є складовою економічної безпеки, то представимо структуру системи продовольчої безпеки регіону.

Будь-яка країна виділяє продовольчий комплекс як один з пріоритетних напрямів розвитку, як головну передумову забезпечення стійкості соціально-економічного становища та динамічного зростання.

Головна мета державного регулювання в сучасних умовах – стійкість соціально-економічного розвитку, досягнення економічної і продовольчої безпеки, що забезпечуються на основі структурних перетворень і оптимізації темпів розвитку галузей групи А, оскільки диспропорції їх розвитку були одним з головних чинників кризи в економіці при започаткуванні ринкових реформ.

Розглянемо рисунок 1, на якому схематично представлено авторське бачення системи продовольчої безпеки регіону та її зв’язки.

Стійкий економічний розвиток продовольчого комплексу не обмежується тільки стабілізацією виробництва, охоплюючи фінансову, фінансово-кредитну, інвестиційну, управлінську, соціальну та інші сфери.

Враховуючи, що ринковий механізм майже не діє в інноваційному процесі, особливо в науці, то виникає необхідність державного регулювання в таких сферах, як соціальна орієнтація розвитку, наука, екологія. Стійкою буде тільки така соціально-економічна система, в основі якої лежить ринковий механізм господарювання, а державне регулювання виступає як соціальний обмежувач, модифікатор даних механізмів і додаткового джерела стимулювання стійкого розвитку [5, с. 4].

Висновки з проведеного дослідження. В Україні необхідно створення оптимальної пропорційності розвитку всіх сфер галузей, що мають забезпечити стійкість їх функціонування. Всі необхідні заходи можна провести лише за допомогою організації додаткових інституційних утворень, одним з яких може бути служба моніторингу стану продовольчої безпеки в регіоні.

Стабільне продовольче самозабезпечення регіону, що досягається на основі стійкого функціонування його АПК необхідно розглядати спочатку як соціально-економічну систему, що вимагає дотримання

певних умов для свого розвитку. У зв’язку з цим, вивчення проблеми продовольчої безпеки має бути зорієнтовано на вирішення таких завдань:

- наукового обґрунтування політики виробництва якісного, але дешевого продовольства;
- мінімізації отримання продовольчої допомоги регіонами;
- взяття курсу на самозабезпечення регіону продовольством і продовольчою сировиною для переробної промисловості;
- створення нових форм організації великотоварного

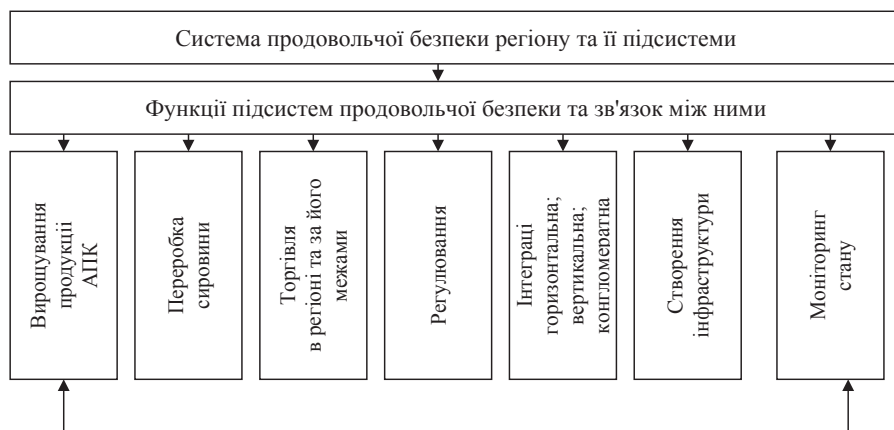

Рис. 1. Система продовольчої безпеки регіону та її зв'язки

виробництва за принципом продуктових ланцюгів на основі мінімізації витрат і розвитку процесів агро-промислової інтеграції;

– оптимізації територіальної організації і розміщення виробничих сил в АПК зі створенням перспектив для кластеризації;

– стандартизації і розвитку методів зберігання і транспортування продукції АПК;

– узгодження і координації розвитку АПК з розвитком виробництва паливно-енергетичних ресурсів і мінеральних добрив;

– впровадження досягнень науково-технічного прогресу, якості і наукоємності продукції АПК, впровадження високоврожайних сортів, боротьби з шкідниками і втратами;

– орієнтації на диференційовані потреби в продовольстві (дитяче, лікувальне харчування).

Слід зазначити, що продукцією сільського господарства в нормальних, некризових умовах, користуються близько 90 галузей, а саме воно використовує товари і послуги майже 80 галузей економіки країни.

Сільськогосподарську галузь можна вважати за базову галузь економіки, оскільки вона вирішує головне соціальне завдання: вирішення проблеми харчування людини, що є підґрунтям найважливішої системи продовольчої безпеки країни, водночас забезпечуючи інші галузі і сфери діяльності фінансовими, трудовими і матеріальними ресурсами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єгорова-Гудкова Т.І. Вдосконалення системи моніторингу на принципах самоорганізації як умова забезпечення продовольчої безпеки / Т.І. Єгорова-Гудкова, Н.С. Морозюк // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2012. – Ч. 2, № 11(182). – С. 285–291.
2. Морозюк Н.С. Продовольственная безопасность и её мониторинг в системе экономической безопасности государства // Экономическая безопасность: новая парадигма формирования и обеспечения : монография / Н.С. Морозюк ; под ред. Э.М. Сороко, И.А. Белоусовой, Т.И. Егоровой-Гудковой. – Одесса : Изд-во Института креативных технологий, 2011. – С. 488–499.
3. Куклински Э. Региональное развитие – начало поворотного этапа / Э. Куклински // Региональное развитие и сотрудничество. – 1997. – Вып. 4. – С. 49–62.
4. Лушпаев С.О. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України / С.О. Лушпаев // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 211–214.
5. Пруцак О.В. Условия и цели устойчивого развития продовольственного комплекса региона / О.В. Пруцак // АПК: экономика, управление. – 2003. – № 12. – С. 65–69.
6. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / [Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов та ін.]. – Луганськ : Елтон-2, 2010. – 282 с.
7. Шнипер Р.И. Регион: экономические методы управления / Р.И. Шнипер ; под. ред. Д.М. Казакевич. – Новосибирск : Наука, 1991. – 320 с.
8. Экономическая безопасность: новая парадигма формирования и обеспечения : монография / [под ред. Э.М. Сороко, И.А. Белоусовой, Т.И. Егоровой-Гудковой]. – Одесса : ИКТ, 2011. – 544 с.

УДК 339.330.342.2

Пепчук С.М.

викладач кафедри економічної кібернетики та маркетингу
Черкаського державного технологічного університету

МАРКЕТИНГОВІ ІННОВАЦІЇ В ІДЕОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

У статті обґрунтовано розмежування понять «інноваційний маркетинг» та «маркетинг інновацій». Розглянуто та охарактеризовано можливі сфери застосування маркетингових інновацій на регіональному рівні. Визначено основні цілі та завдання формування та реалізації товарної політики регіону, його цінової, збутової стратегії та стратегії просування з точки зору інноваційного маркетингу. Виділено основні суб'єкти управління інноваційним процесом регіону через призму взаємовідносин науки, виробництва, підприємництва, управління і маркетингу. Визначено пріоритетні завдання інноваційного маркетингу регіону, пов'язані з формуванням нової економіки, заснованої на знаннях та інноваціях.

Ключові слова: інноваційний маркетинг, маркетинг інновацій, концепція інноваційного маркетингу, регіональна стратегія маркетингу, інноваційний процес.

Пепчук С.М. МАРКЕТИНГОВЫЕ ИННОВАЦИИ В ИДЕОЛОГИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

В статье обоснованно разграничение понятий «инновационный маркетинг» и «маркетинг инноваций». Рассмотрены и охарактеризованы возможные области применения маркетинговых инноваций на региональном уровне. Определены основные цели и задания формирования и реализации товарной политики региона, его ценовой, сбытовой стратегии и стратегии продвижения с точки зрения инновационного маркетинга. Выделены основные субъекты управления инновационным процессом региона через призму взаимоотношений науки, производства, предпринимательства, управления и маркетинга. Определены приоритетные задания инновационного маркетинга региона, связанные с формированием новой экономики, основанной на знаниях и инновациях.

Ключевые слова: инновационный маркетинг, маркетинг инноваций, концепция инновационного маркетинга, региональная стратегия маркетинга, инновационный процесс.

Peprchuk S.M. MARKETINGS INNOVATIONS ARE IN IDEOLOGY OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

In the article grounded differentiating of concepts "innovative marketing" and "marketing of innovations". Possible application of marketings innovations domains are considered and described at regional level. Certainly primary purposes and tasks of forming and realization of commodity policy of region, him price, sale strategy and strategy of advancement from point of the innovative marketing. The basic subjects of innovative process control of region are selected through the prism of mutual relations of science, production enterprise, management and marketing. Certainly foreground jobs of the innovative marketing of region, related to forming of new economy, based on knowledges and innovations.

Keywords: innovative marketing, marketing of innovations, conception of the innovative marketing, regional marketing strategy, innovative process.